עין משפט נר מצוה

קבא א מיי' פ"ט מהל' זכיה ומתנה הלכה ט סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רנ סעיף כ:

קבב ב ג מיי' פ"כ מהל' אבות הטומאה הלכה ו:

(א) אמר רבה הרי מת והרי קברו מוכיח עליו אמר ליה אביי [א]השתא ומה ספינה שרובן לאבד נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים חולין [ב]שרוב חולין לחיים לא כל שכן אמר רב הונא בריה דרב יהושע כמאן אזלא הא שמעתא דרבה כר' נתן דתניא [ג]מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידיהן בלא ראיה והן אין מוציאין מידו אלא בראיה דברי רבי יעקב רבי נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע אם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראיה שבריא היה אמר רבי אלעזר ולטומאה כמחלוקת דתנן [ד][ב]בקעה בימות החמה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה בימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן (ב) אמר רבא [ה]לא שנו אלא שלא עברו (ג) עליו ימות הגשמים אבל עברו עליו ימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן: וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה וכו':

ראיה

אמר רבה הרי. אנו רואין שהוא מת ובתר השתא אזלינן (ד) והעמדנו על חזקת מיתתו ויש לנו לומר שמתוך אותו חולי מת וקנה המקבל מתנה: **א"ל אביי.** מאן לימא לך דמההוא חולי איפטר לבית עולמיה והלא רוב חולים לחיים וחזר בו ואחרי כן חלה ומת: **השתא ומה ספינות.** הטובעות בים שרובן ליאבד ואפ"ה נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים כדתנן בפ' כל הגט (גיטין ד' כח:) אבל עיר שכבשה כרכום וספינה שאבדה בים נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מתים בת כהן לישראל בת ישראל לכהן שתיהן אין אוכלות בתרומה: **חולים שרוב חולים לחיים.** כדתנן (גיטין שם.) המביא גט ממדינת הים והניחו זקן או חולה (ה) נותנין לה בחזקת שהוא קיים לא כל שכן דנימא עמד וחזר בו. ומיהו (רבא) [רבה] לא הדר ביה וקי"ל כוותיה דשמעתיה כרבי נתן אזלא דקי"ל כוותיה כדאמרי' בעלמא (ב"מ ד' קיז:) ר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא: **מי מוציא מיד מי.** מתנה שאין כתוב בה לא לשון מתנת בריא ולא לשון מתנת שכיב מרע כי מתני' זה אומר בריא היית וזה אומר שכיב מרע הייתי: **הוא מוציא מידיהן.** ונותן עומד בנכסיו וזוכה בהן דהעמד נכסים על חזקתן ויד בעל השטר שבא לתבוע נכסיו של זה על התחתונה דלא אזלינן בתר השתא (ו) כדאביי דרוב חולים לחיים דאיכא למימר דהדר ביה: **והם אין מוציאין מידו.** אא"כ מביאין ראיה בעדים שבריא היה: **אם בריא הוא.** בשעת העמדה בדין עליו וכו' דאזלינן בתר השתא: **אמר ר"א ולענין טומאה.** דקי"ל (סוטה כח:) ספק טומאה ברה"י ספיקו טמא וברה"ר ספיקו טהור וקי"ל נמי דבקעה בימות החמה רשות הרבים לטומאה ובימות הגשמים רשות היחיד לטומאה כדתנן כו': **כמחלוקת.** כי היכי דנחלקו ר' יעקב ור' נתן במתנה סתם אי אזלינן בתר השתא או בתר חזקת נכסים הכי נמי איפליגו גבי טומאה שאם בא אדם לב"ד ונשאל על שנכנס לבקעה ואין יודע מתי נכנס אי בימות החמה וטהור אי בימות הגשמים וטמא אזין אם עתה כשנשאל ימות החמה הן טהור הוא דאזלינן בתר השתא לר' נתן ואם ימות הגשמים הוא טמא דבתר השתא אזלינן ולרבי יעקב דאזיל בתר חזקה העמד טהור על חזקתו וטהור עד שיבאו עדים ויעידו שבימות הגשמים נכנס: **דתנן בקעה כו'.** מסויגת בגדר סביב ורה"י היא לשבת ואפי' היא קרפף יותר מבית סאתים (ז) לזרוק בתוכו מרה"ר חייב ולטלטל אסור: **רה"ר לטומאה.** דלאו מקום סתירה הוא אבל בימות הגשמים שיש שם זרעים אין נכנסים לתוכה והוי מקום סתירה וספק טומאה טמא: **אמר רבא לא שנו כו'.** מילתא באפי נפשה היא והמפרש דמילתיה דר"א אדרבא קאי אינו אלא טועה דרבא בתרא הוא וא"ל לדחוק מילתיה דרבי אלעזר ולהעמידה על פירוש רבא: **לא שנו.** דבקעה בימות החמה רה"ר לטומאה: **אלא שלא עברו.** על בקעה זו ימות הגשמים משנגדרה אבל עברו עליה ימות הגשמים תו לא פקע מינה שם רה"י אפילו משיגיעו ימות החמה ותיהוי לעולם רה"י לכאן ולכאן וסברא מעלייתא היא או חומרא דרבנן הוא. ור"ח פירש דרבא פליג אדר' אלעזר והכי כתב ורבא חולק על רבי אלעזר ופי' נמי לא שנו דבקעה כו' אלא בזמן שלא עברו על זו הטומאה שהיתה עתה בבקעה ימות הגשמים אבל עברו על זו הטומאה ימות הגשמים רה"י היא לכאן ולכאן:

ראיה

השתא ומה ספינה שרובן לאבד כו'. הקשה הר"י יצחק בר' מאיר אמאי לא פריך ליה מדתנן בגיטין (דף כח. ושם) הניחו זקן או חולה (ח) בחזקת שהוא קיים ואוכלת אשתו בתרומה ולא אמרי' דלמא מת ואינה קושיא דהתם לא מת לבסוף אבל הכא מת לבסוף ולא הוי לנו לומר שעמד אי לא משום דמדמינן ליה לספינה המטורפת בים דהוי כמו שסופן לאבד במים ואפ"ה חשבינן להו בחזקת שהם חיים עדיין א"נ מההיא משנה לא היה יכול להוכיח אלא שהוא בחזקתו כמו שהניחו אבל מהך משנה יש להוכיח שניצול מחליו כמו בני הספינה (ט) המטילים בים שנצולו מן המים: **כמאן** אזלא הא שמעתא דרבה כר' נתן. וא"ת אמאי לא קאמר כר"מ דרבה גופיה מוקי לקמן ר' נתן כר"מ דמתני' וי"ל דמשום דר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא ומטעם זה פי' רבינו שמואל דהלכה כרבה אי נמי דמתני' לא מוכחא בהדיא (י) שהוא בחזקת בריא עתה אבל ממילתיה דרבי נתן משמע הכי בהדיא: **והן** אין מוציאין מידו אלא בראיה. וא"ת פשיטא כיון שהוא מוציא מידם בלא ראיה שהן אין מוציאין מידו בלא ראיה וי"ל דהא קמ"ל דהא בראיה מוציאין אע"פ שאין השטר מוכיח שהיה בריא: **רבי** נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראיה כו'. אומר ר"י דהך סוגיא דהכא לית לה כההיא סוגיא דפ' בתרא דקדושין (דף עט.) דקאמר התם קדשה אביה בדרך ונתקדשה היא עצמה בעיר והרי היא בוגרת רב אמר הרי היא בוגרת לפנינו ושמואל אמר חוששין לקדושי שניהם וקאמר התם לימא כתנאי מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידם בלא ראיה כו' לימא רב דאמר כרבי נתן ושמואל דאמר כרבי יעקב אמר לך שמואל אנא דאמרי אפי' כרבי נתן עד כאן לא קאמר ר' נתן התם אלא דכולי עלמא בחזקת בריאים קיימין [והאי] דמפיק נפשיה מחזקת בריאים עליו להביא ראיה אלא הכא מי מפיק נפשיה מחזקה וא"כ ה"נ איזו ראיה מייתי מר' נתן לרבה התם היינו טעמא דכ"ע בחזקת בריאים קיימי אבל הכא אין לנו לומר שהיה בחזקת שכיב מרע שלא עמד דשמא עמד ומסיפא נמי דקתני אם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראיה שהיה בריא אינו ראיה דהתם היינו טעמא לאוקי ממונא אחזקיה ודרבה דהכא ליכא חזקת ממון לגבי יורשים אלא לאו ש"מ דלית לה להך סוגיא סברא דהתם: **בימות** הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן. פי' רבינו חננאל דבימות הגשמים אין בני אדם נכנסין בתוכה מפני רוב הגשמים ואין נראה שאין זה מחמת מילוי מים אלא מפני התבואה כדקתני בתוספתא (פ"ו דטהרות) שהביא רבינו חננאל (כ) דקתני אלו ימות החמה משתעקר התבואה ממקומה והא דקתני סיפא (ל) את ימי הגשמים משתרד רביעה שניה לאו היינו מפני רוב המים אלא שמשם ואילך גדלים הזרעים ודריסת הרגל מזקת להם כדתניא בס"פ מרובה (ב"ק דף פא.) מהלכים בשבילי הרשות משתרד רביעה שניה שמשם ואילך דריסת הרגל מזקת לזרעים ולתבואה: **רשות** היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה. בפ"ק דשבת (דף ו:) פליגי בה אמוראי איכא מאן דמוקי לה בבקעה שהוקפה מארבע (מ) רוחות רה"ר לטומאה שאפי' חצר שנכנסים בה בזו ויוצאין בזו אמרי' בעירובין (דף ח.) דהוי רשות הרבים לטומאה כ"ש בקעה שהולכים בה תדיר ואיכא דמוקי לה בלא הוקפה והוי כרמלית ואמאי קרי לה רשות היחיד לפי שאינה רה"ר: **אמר** רבא לא שנו אלא שלא עברו עליה ימות הגשמים. פי' רשב"ם שעברו עליה ימות הגשמים משנגדרה הבקעה (נ) ואפ"ה בימות החמה חשיבא רשות היחיד ואין נראה כלל כי איזו סברא היא דכיון שנגדרה ועברו עליה ימות הגשמים הויא רשות היחיד אפי' בימות החמה וקודם שעברו ימות הגשמים לא תהיה רשות היחיד ועוד דלא מצי לאוקומא למילתיה דרבא דהכא אלא למ"ד בפ"ק דשבת (שם) והוא שיש לה גדר מד' רוחותיה ועוד אמאי קאמר רבא למילתיה הכא יותר מכל שאר מקומות שבגמרא שהביא הך משנה ופי' רבינו חננאל דלענין טומאה קאי וה"ק לא שנו אלא שלא עברו על טומאה זו ימות הגשמים ואז אם נכנס בימות החמה הוי רשות הרבים אבל אם עברו על טומאה זו ימות הגשמים אפילו נכנס בה בימות החמה וגם לשאול בימות החמה הוי רשות היחיד גם על פירוש זה (קשה) תמיה גדולה היא למה יחשב רשות היחיד כיון דנכנס בימות החמה וגם לשאול בימות החמה ודוחק לומר דחומרא דרבנן היא ועוד תקשה למה אומר רבא דבריו בכאן יותר מבשאר מקומות דמייתי הך משנה וי"ל דהא נמי לא קשיא היא כדפירש רבינו חננאל דרבא חולק אדר"א ולא כתב יותר ונראה (ס) דחולק בענין זה מדאמר רבא אם עברו עליה ימות הגשמים הוי רה"י אפילו בא לשאול בימות החמה ונכנס בימות החמה א"כ לא אזיל בתר השתא בתר שעת שאילה ושמא כדברי ר' יוחנן רוצה לומר כדאיתא בירושלמי עלה בפרק מי שמת אמר ר' יוחנן נטמא בספק בקעה בין בימות החמה בין בימות הגשמים מחלוקת ר"מ וחכמים בא לשאול בימות [החמה נשאלין לו בימות החמה בימות הגשמים נשאלין לו בימות הגשמים א"ר יוחנן (ע) ובלבד ימים הסמוכים לגשמים] [ו]ותנן בתוספתא ואלו הן ימות החמה משתעקר התבואה מתוכה ימות הגשמים משתרד רביעה שניה

ונראה

רבינו גרשום

אמר רבא. בתר השתא אזלינן דמסתבר כדאמר מקבל והרי מת והרי קברו מוכיח עליו שלא עמד מחליו: אמר ליה אביי. היכי מצית אזל בתר השתא: ומה ספינה. שטבעה בים שרובן של אנשים שהיו בה לאיבוד ואפי' הכי נותנין עליו חומרי חיים שאין משיאין נשותיהם דחיישי' שמא השליכן לחוץ במקום רחוק כשהן חיים וחומרי מתים שאם כהנים היו אותן שטבעו נשיהן ועבדיהן אין אוכלין תרומה בחזקת שהן חיין דאיכא למימר מתו: חולים שרוב חולין לחיים לא כ"ש. שנותנין עליו חומרי חיים ואיכא למימר דנתרפא וקם מחליו וחזר מאותה מתנה: כמאן אזלא הא שמעתא דרבא דאזיל בתר השתא: כר' נתן כדתניא. לא כתב בה כשנותן מתנת שכיב מרע הוא. הוא אומר שכיב מרע היה ועמד וחזר והוא אומר בריא היה: מי מוציא מיד מי. הוא שכיב מרע מוציא מידן בלא ראיה שנכסין הן ברשותו ובחזקתו ונכסים בחזקתן קיימי והן אין מוציאין בלא ראיה שבריא היה כשנתן לו דברי ר' יעקב: ר' נתן אומר אם בריא היה כו'. אלמא דבתר השתא אזלינן ודיינינן לי' שבריא הוא אי לא מייתי ראיה דשכיב מרע הוה: אמר ר' אלעזר אף מחלוקת ר' יעקב במחלוקת ר' יעקב ור' נתן כדאיירינן לענין טומאה. דתנן הבקעה מסויגת סביב. בימות החמה רשות היחיד לשבת אם יותר מבית סאתים אין מטלטלין בה אלא בארבע והזורק מרשות הרבים חייב חטאת מפני שיש לה מחיצות. רשות הרבים לטומאה הואיל והתבואה בימות החמה כבר היא קצורה אין מונעין בני אדם לעבור דרך עליה. ודמיא כרה"ר לענין טומאה דכל ספק טומאה ברה"ר ספיקו טהור. דכתיב ונסתרה והיא נטמאה. אף ספק טומאה שיש בבקעה ספיקו טהור. ובימות הגשמים רשות היחיד לכאן ולכאן בין לשבת בין לטומאה. לפי שהיא זרועה ומונעין ממנה דריסת רגל. ואמר רבא לא שנו דבקעה בימות החמה רשות היחיד לשבת ורשות הרבים לטומאה אלא שלא עברו עליה שוב ימות הגשמים. ב) אע"ג דהשתא ימות החמה רשות היחיד לכאן ולכאן בין לגבי טומאה בין לגבי שבת דלא אזלי בתר השתא. וכר' יעקב סבירא ליה דלא אזיל בתר השתא וה"ק כר' נתן: וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה הואיל דנותן (דבעל מתנה) מוחזק הוא על המקבל להביא ראיה שבריא היה:

א) נראה דצ"ל מחלוקת ר' יעקב ור' נתן כאן במחלוקת ר' יעקב ור"נ דאיירינן לענין טומאה כצ"ל ועי' היטב בפתיחה כאן שנדפס בדפוס ווין בסוף ס' הרב המגיה על מס' שבת. ב) צ"ל אבל עברו עליה ימות הגשמים אע"ג דהשתא וכו'.

מסורת הש"ס

א) [קדושין עט: גיטין כח.], ב) קדושין עט:, ג) טהרות פ"ו מ"ז שבת דף ו:, ד) [ב"ק נג. ב"מ קיז:], ה) דמחלוקת בענין זה א"כ כו' כצ"ל רש"ל, ו) [צ"ל ותניא בתוספתא דטהרות פ"ו].

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר רבה הרי מת. נ"ב כך הוא גירסת התוס' והרא"ש ודלא כאלפסי דגורס רבא עי' באשר"י: (ב) שם אמר רבא לא שנו. נ"ב נ"א ואמר רבא אלא אמר רבא ואותו שמפרש למילתיה דר"א אדרבא קאי גורס ואמר רבא ורשב"ם דחה אותו: (ג) שם שלא עברו עליה וכו' אבל עברו עליה ימות הגשמים: (ד) רשב"ם ד"ה אמר רבה וכו' והעמדנוהו על חזקת: (ה) ד"ה חולין וכו' נותנין לה בחזקת שהוא קיים לא כ"ש דנימא דלמא עמד וחזר בו: (ו) ד"ה הוא מוציא וכו' וכדאביי וכו' ואיכא למימר: (ז) ד"ה דתנן וכו' לזורק לתוכו מרשות הרבים: (ח) תוס' ד"ה השתא וכו' זקן או חולה נותן לה בחזקת שהוא קיים ואוכלת אשתו בתרומה בחזקת שהוא קיים ולא אמרינן וכו' ולא היה לנו לומר: (ט) בא"ד בני הספינה המטולטלים בים: (י) ד"ה כמאן וכו' בהדיא דהוא: (כ) ד"ה בימות וכו' שהביא רבי חננאל אלו הן ימות כצ"ל ותיבת דקתני נמחק: (ל) בא"ד והא דקתני סיפא ימות כצ"ל ותיבת את נמחק: (מ) ד"ה רשות וכו' מארבע רוחותיה ורשות הרבים: (נ) ד"ה אמר וכו' משנגדרה הבקעה ולהכי אפי' בימות החמה חשיבא: (ס) בא"ד ונראה לפרש דחולק: (ע) בא"ד ובלבד ימים הסמוכים לגשמים ונראה לר"י כצ"ל ותיבות ותנן בתוספתא ואלו הן ימות החמה משתעקר התבואה מתוכה ימות הגשמים משתרד רביעה שניה נמחק:

מוסף רש"י

מי מוציא מיד מי. הכותב נכסיו לאחרים ולא שייר כלום, דקי"ל בשכיב מרע שאין מתנתו מתנה אם עמד, דגלי דעתיה מדלא שייר מידי דמלוה מחמת מיתה היה ואם בריא היה מתנתו מתנה, ועכשיו הוא אומר ש"מ הייתי והן אומרים בריא היה, מי מוציא נכסים מיד מי (קדושין עט:). הוא מוציא מידיהן. אם עמדו והחזיקו בנכסים, ואין צריך להביא ראיה שהיה ש"מ ואפילו הוא בריא עכשיו בשעת חזרה לא אמרינן מדהשתא בריא מעיקרא בשעת מתנה נמי בריא (שם). אם בריא הוא. עכשיו בשעת חזרה, עליו להביא ראיה. ואי לא מייתי מחזקינן ליה כי השתא (שם). בימות החמה. שאין בה זרעים, רשות היחיד לשבת. דהא לאו הילוך לרבים הוא, שאין רבים מסתלקין מן המסילה לילך בשדה, ורשות הרבים לטומאה. וספקו טהור, דהא לאו מקום סתירה הוא, שיש בני אדם נכנסים לה, דספק טומאה לטמא מסוטה גמרינן לה והתם סתירה כתיב, ונסתרה והיא נטמאה, דבמקום סתירה טומאה לטמא מספק, ותכאן למה דן לפרץ (שבת ו:). בימות הגשמים. שהיא זרועה ואין אדם נכנס לה (שם).